ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ   ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 1 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1875   ԹԻՒ 1026

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ինչպէս կը տեսնուի, բովանդակ մեր նախընթաց թուոյն քաղաքական տեսութեանը մէջ, Միացեալ Գերմանիոյ և Միացեալ Իտալիոյ մէջ բարեկամական անկեղծ յարաբերութիւնքն ամուր հիմանց վերայ՝ այսինքն փոխադարձ օգտից վերայ հաստատեալ լինելով, տեւողական պիտի լինին՝՝։ Մեր այս կարծիքը կը հաստատուի հետեւեալ հեռագրական նամակաւ զոր Գերմանիոյ կայսրն Հոկտ. 24 ամսաթուով յղարկեալ է Իտալիոյ Թագաւորին Պօլցանօ քաղաքէն.

«Իտալական երկիրը թող տալու վայրկենին իմ խորին երախտագիտութեան հաւաստիքը կրկին կը յայտնեմ Թագաւորին վասն ամենայն մարդասիրութեանց՝ որով մեծարեց զիս Իտալիա գտնուած ժամանակս, որոց յիշատակը անջնջելի պիտի մնայ սրտիս մէջ։ Այս տեսակցութիւնն յոյժ երեւելի դէպք մի է, զոր պատմութիւնն պիտի արձանագրէ. վասնզի թէ դուք և թէ ես վերին Նախախնամութեան տնօրէնութեամբն կարգեցաք 'ի գլուխ երկուց ազգաց, որք երկար մաքառմամբերով 'ի ձեռս բերին զմիութիւն իւրեանց՝՝։

Իտալիոյ Թագաւորն փութացաւ պատասխանելու թէ՝ իւր շնորհակալիքն կը մատուցանէ Գերմանիոյ կայսեր վասն գրութեան իւրոյ՝ որ լի է մարդասիրական զգացմամբք, և թէ իւր այցելութեան յիշատակն երբէք պիտի չջնջուի իւր սրտին մէջէն։ Թագաւորն յաւելցուց այսպէս. «Վերին Նախախնամութենէն կոչեցեալ լինելով նմանօրինակ պաշտօն մի կատարելու, պարտիմք ուրախ լինել 'ի վերայ արդեանց' 'ի ձեռս բերելոյ։ Երկուց վեհապետաց և երկուց ժողովրդոց կամութեանը մէջ տեղի ունեցած այս նմանութիւնն առաւել ևս պիտի սեղմէ ճշմարիտ բարեկամութեան կապերն, որք կը միացնեն զմեզ բազմաթիւ օրինաւոր պատճառներով՝՝։

Գերմանիոյ բարլամէնթն Հոկ. 27ին բաց նոր տումարի՝ բացուեցաւ։ Կայսրն օր մի յառաջ միայն ժամանեալ լինելով՝ չկրցաւ անձամբ ներկայ գտնուիլ այս հանդիսին. հետեւաբար մին 'ի գլխաւոր նախարարաց ընթերցաւ զգահախօսութիւնն, որ նշանակութեան արժանի է վասն խաղաղասիրական ապահովութեանց՝ զորս կը պարունակէ։ Խաղաղութեան տեւողական պահպանութիւնն, կըսէ Նորին կայսերական վեհափառութիւնն, մարդկօրէն խօսելով՝ աւելի ապահովեալ է այսօրուան օրս քան զվերջին քսան ամս նախ քան զհաստատութիւնն գերմանական կայսերութեան։ Քանզի ոչ միայն որեւէ երեւելի պատճառ մի չկայ խռովութիւն ծագելու, այլ և հաստատուն կամքն օգոստափառ կայսեր, որ միացեալ է բարեկամ վեհապետաց հետ, նմանապէս ժողովրդոց բաղձանքն և օգուտներն բնական են անխախտ և տեւողական պահելու զխաղաղութիւնն։

Կալլէսի իշխանն, այսինքն Անգղիոյ Թագուհւոյն գահաժառանգ որդին, Գահիրէի մէջ ժամանեցաւ ('?) դիտաւոր կերպիւ յանձնելով Եգիպտոսի գահաժառանգ իշխան բարձրա. Մէհէմմէտ Թէվֆիք փաշային զմեծ խաչն Հնդկաց Աստեղ կարգին վեհա. Թագուհւոյն խորին շնորհակալութիւնն յայտնեց բարձրա. Խտտիվին վասն բարեկամական զգացմանց՝ զորս ունեցաւ միշտ Անգղիոյ համար։ Կալլէսի իշխանն այսպէս յաւելցուց. «Թագուհին կը բաղձայ որ այս պարագայն՝ այսինքն չքանչանին տուչութիւնն, նկատուի իբրև առհաւատչեայ հաստատուն մնալոյ բարեկամական յարաբերութեանց, որք՝ քաջայոյս եմ, պիտի յարատեւեն 'ի մէջ Թագուհւոյն, Խտտիվին և նորա գերդաստանին։

Այս հանդիսաւոր պարագայութեան մեծ կարեւորութիւն կընծայուի. բաւորում կրնայ ապացոյց մի համարուիլ թէ Անգղիոյ տէրութիւնն իւր հաւանութիւնն տուած է Եգիպտոսի գահին յաջորդութեան սկզբանն, որ վճռեալ և շնորհեալ է 'ի Բարձրագոյն Դրանէ։

Կալլէսի իշխանն Հոկտ. 14—26ին մեկնեցաւ Գահիրէէն 'ի Սուէզ երթալու։ Նորին արքայազուն Բարձրութիւնն ընկերացեալ էր 'ի վսեմատեարց Նուպար և Մուսթաֆա փաշայից։

Կերեւի թէ Գաղղիոյ կառավարութիւնն բողոքագիր մի յուղարկած է Բարձրագոյն Դրան 'ի մասին գանձային վերջին կարգադրութեանց։ Սակայն Եւրոպիոյ մեծ տէրութիւնքն, որոց գործակցութիւնն խնդրուեր է 'ի Գաղղիոյ հասարակապետութենէն, չուզեր են մասնակից լինելու նորա ընթացքին։ Ստոյգ է թէ Լոնտոնի մէջ ևս օսմանեան արժէթուղք ունեցողներն չարունակ ժողովներ կընեն, մասնաժողովներ կըկազմեն և պատգամաւորներ կըպատրաստեն 'ի Կ. Պօլիս յուղարկելու, իրենց կարծեցեալ իրաւունքն յառաջ տանելու համար, սակայն Մեծին Բրիտանիոյ կառավարութիւնն, որ միշտ խոհեմութեամբ կըվարուի ամեն խնդրոց մէջ, ամենեւին հաճութիւն չցուցներ օսմանեան տէրութեան ներքին գործոց միջամտութիւն ընել։ Վասնզի Բարձրագոյն Դուռն կարող է կատարելապէս արդարացնել զգանձային նոր բարեկարգութիւններն, զորս պարտաւորեցաւ 'ի գործ դնել թէ յօգուտ տէրութեան և թէ յօգուտ օսմանեան արժէթուղթ ունեղաց. բստ որում ապագայ մեծ վնասի մը նուազիլն՝ հարկաւոնօգուտ մի կըհամարուի։

Եգիպտոսի նոր կարգադրեալ խառն դատաբանաց պաշտօնավարութիւնն՝ որ պիտի սկսէր Հոկտեմբեր ամսոյն մէջ, ետ ձգուեցաւ 1876 Յունվարի 1ին, յուսալով որ մինչև այն ժամանակն Գաղղիոյ ազգային ժողովն ևս՝ Եւրոպիոյ մեծ տէրութեանց ընթացքին հետեւելով, իւր հաւանութիւնն պիտի տայ յիշեալ նոր բարեկարգութեան գործադրութեանն։

Եգիպտոսի արտաքին գործոց պաշտօնեայ վսեմա. Նուպար փաշան՝ բարձրա. Խտտիվին այս

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏԱՐԵԲԱՇԽԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

(Ի մեծա. Ռուսինեան գրագէտէ։)

Տարածութեան չափին պէս՝ ժամանակին չափն ալ ունի իւր կարեւորութիւնը։ Ժամանակ և տարածութիւն՝ անվախճանին գաղափարը տուող այս երկու համագոյակից բնական էութիւնքը՝ յորս յաւիտեան ընկղմեալ են համայն տիեզերք և ամենայն գործք մարդկան, պատմութեան երկու աչերն են ճշմարտապէս. մէկը ժամանակագրութեամբ կըլուսաւորէ զանի և միւսը տեղագրութեամբ։ Ուստի ժամանակի և տարածութեան չափոց ճշդութեան հարկաւորութիւն անժխտելի է յաչս իմաստասիրին և օգուտն անկշռելի՝ մարդկային գործողութեանց մէջ ամեն ապեն և ամեն ուրեք։ Ժամանակի և տարածութեան անպարագրելի անհունից մէջ՝ մարդուս չափելիքը առնց պարագրելի կամ իբր առել շօշափելի մէկ մասը մէկ կէտն է, ժամանակին մէջ՝ տարի, տարածութեան մէջ՝ տեղ։

Այս չափոց բարեկարգութիւնը՝ տիեզերական ըլլալու համար՝ չափուելու առարկայից պէս՝ պէտք է որ բնական ըլլայ։ Տարածութեան չափին ճշդութեան խնդիրը լուծեալ է բնական կերպով Ֆռանսացւոց հնարած Մետր անուանեալ չափով, որ երկրագնտոյս միջօրէական շրջանակին մէկ քառորդին տասն միլիոներորդ մասն է՝ իբրև միութիւն տարածութեան չափին, որոյ տասնորդական դրութեամբ բաժանմունքը ամէն փափաք կը յագեցնեն այս մասին։ Իսկ ժամանակին չափոց բարեկարգութիւնը՝ որ թէպէտ Գրիգորեան տոմարով իւր ճշտութիւնը գտած է աստեղական հաշուոյ մէջ ամէն 4 տարին և ամէն 4 դարագլուխ մէյմը նահանջելով տարին, սակայն իւր բաժանմանց մէջ թերութիւններ թողած է բանաւորութեան դէմ, որոնք պէտք ունին ուղղուելու ըստ աստեղական դրութեան։

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ՏՈՄԱՐ։ Այս տոմարը Յուլեան տոմարին սրբագրութիւնն է, որ եղաւ 1582ին Գրիգոր ԺԳ. Պապին ձեռօք, զոր այսօր արեւմտեայք կըգործածեն։ Իւր ճշտութեամբն հանդերձ երկու մեծ թերութիւններ ունի. մէկը Յունվարէն սկսած տարեգլուխն է որ ծուռ է և որով ամէն ամսագլուխք խախտեալ են իրենց բնական տեղէն՝ աստեղական դրութեանց մէջ. երկրորդը՝ ամսոց անուններն են՝ որք խառնիխուռն, չփոթ և ամենևին անտեղի ու անյարմար են բանաւէր ու դիտող ազգի մը համար։

1. Տարեգլուխ։ Աստեղական կամ արեգակնային դրութեան մէջ՝ որ միակ ընդունելին է ժամանակին չափոց մէջ, բնականապէս 4 գլխաւոր կէտ կայ, որոցմէ մէկէն կամ միւսէն կրնայ սկըսիլ տարին, որք են 4 եղանակաց սկիզբք. որոնք աստեղակամարին վրայ նշանակեալ իբր հաստատ կէտեր՝ ընդունուած են աստեղաբաշխօրէն։

Տարակոյս չկայ թէ այս կէտերէն գարնային հասարակածի կէտն է որ բնական տարեգլուխ կրնայ ըլլալ. ով որ աչք ունի ու զգացում և կըտեսնէ բզբնութիւն, կըտեսնէ թէ գարունն է տարւոյն առաւօտը, կըտեսնէ թէ ծերացեալ տարին գարնան եղանակէն կ'սկսի վերստին մանկանալ, բնութիւնը նորէն կարթըննայ ու կենդանայնէ ամեն արարած, ժամանակաց և եղանակաց սկիզբը կըդառնայ և վերջապէս նորէն կ'սկսի տարին զիւր շրջանը։

Գարնանամուտէն սկսած այս բնական տարւոյն ամսագլուխներն ըստ կարի ճիշտ կըպատասխանեն աստեղակամարի կենդանակերպից՝ որոց մէջէն անցնելով կըկատարէ արեւն իր տարեկան շրջանը, և որոց վրայ չափուած է տարւոյն բաժանումն ի 12 ամիս և ի 4 եղանակ։

Բնութեան ամանորեայ երեւոյթները նկատողութեան չառնելով՝ միւս որ եղանակաց ալ սկիզբէն սկսի տարին, ամսագլուխները դարձեալ կըպատասխանեն կենդանակերպ աստեղատանց։

Հին ազգերը՝ աւելի դիտող բնութեան և աւելի բանաւոր քան զարդիս, միշտ գարնանամուտէն կ'սկսէին նոր տարին։ Իսկ ետքերը երեւելի դէպեր պատահեցան այլևայլ ազգաց մէջ՝ որոց յիշատակը պատուելու համար նոյն դէպերէն սկսեալ թուական դնել ուզուեցաւ, և ասանկով երեւան եկան շատ մը քաղաքական թըւականներ ու տարեգլուխներ, զորոնք երկար կըլլայ հոս մի առ մի թըւել ու բացատրել. հանիենք երեւելագոյնեն։

որոշում մը հետեւեալ շրջաբերական նամակաւ յայտնեց մեծ տէրութեանց հիւպատոսներուն ։

Մեծաշուք ընդհանուր հիւպատոս ,

Մեծ տէրութեանց շատերն՝ ինչպէս որ յայտնի է ձեզ, հաղորդեցին բարձրա· Խըտիվին ըղձափափաք իւրեանց (որուն մասնակից են և միւս բոլոր տէրութիւնք), որպէսզի նոր դատարանաց պաշտօնավարութիւնն երկարաձգուի մինչև 'ի 1 Յունվարի , ժամանակ տալու համար Գաղղիոյ ազգային երեսփոխանական ժողովոյն՝ 'ի յայտնել իւր կամքը 'ի մասին օրինաց ծրագրին՝ վերաբերելոյ Եգիպտոսի դատաստանական բարեկարգութեան ։

Բարձրա· Խըտիւն ամեն պարագայից մէջ իւր գլխուն կը յայտնէ մեծ տէրութեանց՝ առ ինքն գիժելոց , թէև նոցա յառաջ բերած փափաքն զուգընթաց չլինի իւր փափաքին · բայց այս պարագայիս մէջ Նորին Բարձրութիւնն մի և նոյն բաղձանքն ունի · վասնզի ոչ սակաւ տրտմութիւն պիտի զգար , մանաւանդ 'ններկայութեան Գաղղիոյ կառավարութեան բարեկամական ընթացքին , սկսիլ 'ի գործ դնել զդատաստանական բարեկարգութիւնը , առանց սպասելոյ որ վերոյիշի ազգային ժողովը վճռէ և վաւերացնէ իւր հաճութեամբը զհաւանութիւնն Հասարակապետական կառավարութեան ։ Նորին Բարձրութիւնն վստահութեամբ կըսպասէ տեսնել այս վախճանը , որ ապացոյց մի պիտի լինի Գաղղիոյ տէրութեան հաճութեանը համաձայնութեամբ ընթանալ ամենուն հետ այնպիսի շաւղի մը մէջ , ուր պիտի ժողվուին և պիտի երաշխաւորուին ամեն օգուտներն · և այս շաւղով՝ ինչպէս ամեն տէրութիւնք իսկ կըվկայեն , արդարութիւնն հիմն պիտի լինի Եւրոպիոյ յարաբերութեանց ընդ Եգիպտոսի ։

Ուստի բարձրա· Խըտիւն՝ մեծ տէրութեանց յայտնած փափաքին համեմատ ընթանալով, հրաման տուաւ ինձ ծանուցանել ձեզ, թէ նոր դատարանաց պաշտօնավարութիւնն պիտի սկսի 'ի 1 Յունվարի 1876, ըստ պայմանաց՝ որք հաստատեալ են 'ի մէջ Նորին Բարձրութեան և կառավարութեանն՝ զոր կըներկայացնէք ։

Հաճեցարուք ընդունիլ, մեծաշուք ընդհանուր հիւպատոս , զհաւաստիս յարգանաց իմոց ։

Ն· ՆՈՒՊԱՐ

Բարձրապատիւ Մեծ—եպարդոսն՝ Հոկտեմբեր 5 ամսաթուով հետևեալ շրջաբերական հրամանագիրն յուղարկեց առ ընդհանուր կառավարիչս գաւառաց ։

«Օգոստափառ Սուլթանին հրամանաւ , 1292 Րամազան 2 ամսաթուով Ձեր վսեմութեան յուղարկած շրջաբերական նամակաւս մանաւորապէս ձեր հսկողութեանն յանձնեցի զկազմութիւնն խորհրդարանաց վարչութեան , որպէսզի անդամք նոցին՝ իրապէս ընտրեալ լինին 'ի զանազան դասուց ժողովրդեան , և նոցա վստահութիւնն վայելող անձինք լինին , և թէ նոյն խորհրդարանաց անդամներէն յառաջ բերուած դիտողութիւնքն և կարծիքն՝ նկատողութեան առնուին ։

«Ներկայ շրջաբերականաւս ես առաւել կըհրաւիրեմ զծանր ուշադրութիւն ձեր 'ի վերայ այս խնդրոյն ։ Անշուշտ գիտէք թէ գործադիր իշխանութիւնն՝ այսինքն վալիներն 'ի մայրաքաղաքս գաւառաց , և միւթէսարըֆներն ու գայմաքամներն նահանգաց մէջ սկզբնական երկու կերպ յատկութիւն ունին · յորոց մին է ուղղակի կառավարել իրենց վերաբերեալ գործքերը· իսկ միւսն է՝ գործել վարչական խորհրդոց որոշմանց համեմատ · և այս որոշմունքն պարտին լինել վերջնական արդիւնքն քննութեանց նոյն խորհրդոց՝ զկնի ուշադրութիւն մատուցանելոյ դիտողութեանցն բոլոր անդամոց ։ Յատուկ կանոններով արդէն որոշեալ լինելով ուղղակի գործադիր իշխանութեան վերաբերեալ խնդիրներն , ինչպէս և այն գործքերն որ խորհրդոց գործակցութեամբն պիտի վճռուին , աւելորդ է անոնց վրայօք խօսիլ այստեղ, իսկ ձեր ուշադրութեան արժանի եղածն է ,

1· Վարչական խորհրդոյն անդամոց ընտրութիւնն պարտի լինել ամենայն ճշդութեամբ ըստ հաստատեալ օրինաց ։ Այս արդիւնքն չկրնար ձեռք բերուիլ՝ բայց միայն կատարելապէս հեռանալով 'ի չնաւսակար սովորութենէն , որով մէճլիսներն կըկազմուէին 'ի պաշտպանեալ անձանց կամ 'ի կուսակցաց · այլ պէտք է որ յիշեալ խորհրդոց անդամքն նշանակուին ազատ ընտրութեամբ այն անձանց , որք 'ի ժողով պիտի հրաւիրուին զանոնք ընտրելու համար ։ Ընտրելի անդամքն՝ իրենց փոխադարձ հասարակութեանց վստահութիւնն ու համակրութիւն վայելող անձինք պարտին լինել։

2· Այս մէճլիսներէն ակնկալեալ օգուտներն չեն կրնար ապահովեալ լինել՝ բայց միայն երբ ներկայ գտնուող անդամքն անկեղծաբար և հաւատարմութեամբ կըյըրուցեն իրենց կարծիքը· վասնորոյ ոչ ոք յանդամոց պիտի չպահանջէ որ իւր կարծիքը նախամեծար համարուի, և չպիտի ջանայ որ և է ճնշում ընել։ Ուստի կըրպապէս արգիլեալ է պաշտօնակալաց՝ որք գործադիր իշխանութեան գլուխը կըգտնուին , միջամուխ լինել խորհրդոյն քննաբանութեանց և տիրել 'ի վերայ նորա ։ Նախագահն չտարբերիր 'ի միւս անդամոց՝ բայց միայն զմեծամասնութիւնն կազմելոյ իւր խրաւամբ , երբ ձայնից բաժանում կայ ։ Ուստի ընդհանրապէս միշտ մէկ ձայնի աւելի չունի ։

3· Խորհրդոյ մի ամեն անդամքն՝ որևէ կարգի և որևէ կրօնի վերաբերեալ լինին , մի և նոյն ժողովոյն մասն կըկազմեն և ամենքն իրաւունք ունին՝ օրինաւորութեան սահմանաց մէջ , իրենց մտածութիւնն յայտնել ըստ համոզման և ըստ խղճի իւրեանց։ Մէկ խօսքով, անդամոց ոչ աստիճանը , ոչ բարձր կացութիւնը և ոչ կրօնք ամենևին պիտի չկրնայ տարբերութիւն մի հաստատել նոցա մէջ ։ Անդամոց կողմանէ յառաջ բերուած որևէ դիտողութիւն ոչ անարժան պիտի համարուի և ոչ պիտի արհամարհուի ։

Այս օրինակ են օգոս· Սուլթանին հրամանք։ Վասնորոյ Ձեր Վսեմութիւնն հրաւիրեմ հսկել անդադար , որպէսզի այս հրամանք անպայառապէս 'ի գործ դրուին ամեն կողմ գաւառին՝ որ ձեր իրաւասութեան ներքև դրուած է ։ Բ· Դուռն , 5 Հոկտ· 1875

Բարձրագոյն Դուռն՝ ըստ տնօրէնութեան գանձային կարգադրութեանց որոշելոց 'ի 6 Հոկտ· 1875՝ զօրութեամբ կայսերական իրատէ մը , օրէնք մի հաստատեց 35 միլիոն օսմանեան լիռայից արժէթուղթ հանելու , որք տարին հարիւրին 5 տոկոս պիտի բերեն ։

Ահաւասիկ այս օրինաց թարգմանութիւնն ։

Յօդուած 1· Երեսունևհինգ միլիոն (35.000.000) օսմանեան լիռայից արժէթուղթ հանուելու որ տարին հարիւրին 5 տոկոս պիտի բերէ , վեց ամիսը անգամ մի վճարելու պայմանաւ [illegible] ձեռքը որ գտնուի ։ Այս վճարումն ոսկի [illegible] րամով պիտի լինի 'ի Կ· Պօլիս և ուրիշ ամեն [illegible] ղաքաց մէջ , ուր հարիւրին 5 տոկոսով ընդհանուր պարտուց (էսհամը Ումումիյէ) տոկոսաց հատուցումն կըլինի ։

Յօդ· 2· Այս եղանակաւ հանուած արժէթղթոց փոխարէնն պիտի վճարուի լման և [illegible] դրամով՝ տարին հարիւրին 1 գլխավճարով [illegible] և այս գլխավճարումն պիտի սկսի , ամենէն [illegible] 1887 Յունվարի 1ին , վիճակահանութեամբ ։

Յօդ· 3· Յիշեալ արժէթղթերն ստորագր[illegible] պիտի լինին եկամտից պաշտօնէայէն հանդ[illegible] տէրութեան կնքով։ Բաց յայսմանէ արժէթ[illegible] թերը գործածուելու ժամանակը , նոցա վր[illegible] ստորագրութիւն պիտի դնէ՝ այս գործոյն [illegible] կացեալ սինտիքներէն մին , կամ օսմանեան կայսերական Պանքան ։ Յիշեալ արժէթղթերն Թուրքերէն , անգղիարէն և գաղղիարէն [illegible]

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԹՎԱԿԱՆ ։ Դարերու պատմութեան մէջ մարդկային միտքը յափշտակօղ ամենամեծ եղելութիւնը Յիսուսի Քրիստոսի հրաշալի գալուստն ըլլալով, տարակոյս չըկար որ քրիստոնէ ժողովրդոց համար քան զայն երևելի եղելութիւն և քան զայն հաստատ թվական չէր կրնար ըլլալ· ուստի արդէն քրիստոնեայ և հետղհետէ քրիստոնէութիւնն ընդունօղ ժողովուրդ·ք ընդունեցին զայս թվականը , լքնելով ուրիշ թըվականաց գործածութիւնը ։ Բայց յառին ան էր, որ տարին միևնոյն օրը չէր սկսեր ոչ միայն այլ և այլ երկիրներու մէջ, այլև միևնոյն երկրի մէջ զանազան տարեգլուխներ կային ։ 1563ին Կարոլոս Թ· հրովարտակով մը վերցուց Ֆռանսայէն միւս բոլոր տարեգլուխները և հրամեց որ Յունվարէն սկսած տարեգլուխն ընդունվի և այն գործածվի ընդհանրապէս · սանկ ընդհանրացաւ և մնաց մինչև այսօր այս սովորութիւնը ։

Առաջին ակնարկով՝ միտում մը կայ կարծելու թէ Քրիստոսի թվականին զուգընթաց բերելու համար է՝ որ Յունվարը տարեգլուխ ընդունված է · բայց ամենևին չէ այնպէս · թէ որ անանկ ըլլար՝ Քրիստոսի ծնունդէն կ'սկսէր տարին ինչպէս Շառլըմայնին օրովն էր · այլ է Յունվար տարեգլուխը ուրիշ հնագոյն և գիցաբանական թվականի մը տարեգլուխ , որոյ բացատրութիւն անօգուտ չէ հոս ի լուսաբանութիւն խնդրոյն ։

Յուն՛վար կամ Յան՛վար բառը Լատինաց Յանոս կռապաշտ թագաւորին անունէն եկած է , որուն տաճար կանգնեց Հռոմուլոս Հռոմ քաղաքին մէջ՝ չաստուածացնելով զանի յանուն խաղաղութեան չաստուածի , որոյ իշխանութիւնը ժամանակի և ամաց վրայ ալ տարածեալ ըլլալուն համար , երկու գլխով՝ ծոծրակ ծոծրակի տուած կընկարագրէին զանի , որոյ մէկ դէմն անցեալին կընայէր , միւսն ապագային ։ Յանուն կամ ի յիշատակ Յանոսի՝ տարեգլուխը Յունվարէն սկսելու սովորութիւնն ահա այսպէս սկսաւ ու մինչև այսօր մնաց , որոյ յարգն ու կարևորութիւնը Յանոսի երկրպագուք միայն կարող են կշռել։

Ուստի Յունվար տարեգլուխը՝ ծուռ է աստղաբաշխօրէն · վասնզի ձմռան 12րդ օրը կ'սկսի փոխանակ սկիզբէն սկսելու , և Յունվար բառն անբանական ու անտեղի , ուստի և ըստ մեզ անընդունելի ։ Թող Լատինք պաշտեն կամ չըպաշտեն իրենց չաստուածը , անմոռաց պահեն թող անոր յիշատակը՝ իրենց գիտնալու բանն է, ցոյնք հետևին թող Լատինաց · աս ալ Յունաց գիտնալու բանն է · իսկ Հայոց ինչ․ ինչ հարկ կայ Հայոց Լատինաց կամ Յունաց քղանցը բռնել ու անոնց հետևիլ· չունին արդեօք իրենց տարեգլուխը ։ Բայց սակէ՝ Յունվար տարեգլուխը թէ Յունաց ըլլայ և թէ Լատինաց , ուրիշ մեծ անտեղութիւն մ'ալ ունի , այն է ամսագլխոց խախտումը ։

2· Ամսագլուխ ։ Ամիս ըսելով՝ աստեղատան մը մէջ արևին անցուցած միջոցը կ'իմանանք , և 12 աստեղատանց միջոցները 12 ամիս կը կազմեն ։ Արդ՝ Յունվարի մէկը ինչ նշանակութիւն ունի աստղագէտի մը կամ քիչ շատ խորհօղ անձի մը համար , թէ իբրև տարեգլուխ Քրիստոսի թվականին և թէ իբրև ամսագլուխ ։ Իբրև տարեգլուխ՝ կը յիշէ Քրիստոսի ծնունդը որ չէ կատարված նոյն օրը , այլ ըստ ոմանց առաջ ըստ ոմանց ետքը կատարված է , միանգամայն կը յիշէ Յանոս չաստուածը զորոյ անունը կը կրէ այս ամիսը ։ Իբրև ամսագլուխ՝ արևն իր ընթացքին մէջ աստեղատան մը մէջ մտնելու առաջին օրը կը նշանակէր , մինչդեռ ըստ Լատինաց 10 օր կայ որ մտած է և ըստ Յունաց 8 օր ։ Այսպէս խախտած են միւս ամեն ամսագլուխներն ալ իրենց աստեղատունէն և չփոթութեան մէջ ընկած ։ Ուստի ամսագլուխ ալ չէ Յունվարի մէկը և ոչ ալ տարեգլուխ , վասնզի եղանակի մը կիզբը չէ · և ինչ խառնակութիւն բառից իմաստից , և ինչ այպանելի չփոթութիւն յիշատակաց և իրողութեանց ։

Քրիստոսի թվականը աստեղական գրութեան և քաղաքական տարւոյն հետ համաձայնելու համար , պէտք էր գոնէ Դեկտեմբերի 9—21ին սկսել , որ եղանակի սկիզբն է և ձմռան արևադարձը , յորում արեգակը կըմտնէ յԱյծեղջիւր կենդանակերպը , և ասով ամսագլուխները ալ բոլորովին ճիշտ կըպատասխանէին կենդանակերպ աստեղատանց ։

3· Անուանք ամսոց ։ Յունվարին ինչ նշանակութիւն ունենալն ըսինք ։ Փետրվար (ֆեպրուար) տասներկուերորդ ամիս ըսել է · սանկ կոչած են Հռոմայեցիք այս ամսոյն մէջ իրենց մայրքաղաքին շրջակայ…

գաղրուած պիտի լինին, պիտի ընդունելին տեղուեթեան դրամարկղներէն (մինչ) կամ հասարակաց վարչութիւններէն իբրև երաշխաւորութիւն կամ ապահովութիւն միևնոյն կերպիւ որ կընդունուին հարիւրին 5 տոկոսաբեր ընդհանուր պարտուց (Իւնանիֆիէ) արժէթղթերն և արտաքին փոխառութեանց պարտատոմսերն :

Յօդ. 4. Հարիւրին 5 տոկոսաւոր յիշեալ 35 միլիոն արժէթղթերն հինգ կարգի պիտի բաժնուին որոց իւրաքանչիւրն 7 միլիոն օսմ. լիրա պիտի լինի համապատասխանելով իւրաքանչիւրոյն 'ի հինգ ամաց · յընթացս որոց ներքին և արտաքին պարտուց տոկոսեաց և գլխավճարին հատուցումն 'ի գործ պիտի դրուի վերջին գանձային կարգադրութեանց համեմատ : Վասնորոյ իւրաքանչիւր կարգի (Թերթիպ՝ այսինքն սէրի) արժէթղթերն՝ ամեն մէկ տարւոյն սկիզբը պիտի 'ստորագրուին ինչպէս ծանուցուած է նախընթաց յօդուածոյն մէջ, և պիտի տրուին 'ի հատուցումն կիսոյն տոկոսեաց և գլխավճարին ներքին և արտաքին պարտուց : Յիշեալ հինգ կարգաց (սէրի) իւրաքանչիւրն ևս պիտի վերաբաժնուի յերկուս մասունս · որոց միոյն տոկոսը պիտի սկսի բանիլ Յունվարի 1—13էն և միւսինը Յուլիսի 1—13էն :

Յօդ. 5. Ցամէն 1881 Յունվարի 1—13էն վիրատին ձեռք պիտի առնուի ներքին և արտաքին պարտուց տոկոսեաց և գլխավճարին բոլորովին պատրաստ դրամով վճարումը · ուստի յընթացս անցեալ 5 ամաց իւրաքանչիւր կարգէն (սէրի) հանուած արժէթղթոց թիւը պիտի քննուի և պիտի որոշուի վճռաբար · և այն արժէթղթերն որ գործածուած չեն, պիտի մնան արմատական (դօշան) տումարին մէջ և պիտի չհանուին :

Յօդ. 6. Հարիւրին 5 տոկոս բերողայս արժէթղթոց չինութիւնը, դրուածոյն ձևը, գումարն և հանուելուն ու տրուելուն ուրիշ պայմանները պիտի որոշուին 'ի պաշտօնարանէն ելամտից :

Յօդ. 7. Այս օրինաց համեմատ հանուած արժէթղթոց տոկոսիքն ապահովեալ պիտի լինին միևնոյն երաշխաւորութեամբք՝ որով ապահովեալ են ներքին և արտաքին պարտուց տոկոսեաց և գլխավճարին կէսոյն պատրաստ դրամով հատուցումն, և միևնոյն քննութեան և տեսչութեան ներքև պիտի գտնուին :

Կ. Պօլիս, 30 Րամազան 1292 (18 Հոկ. 1875 :)

ԱԶԳԱՅԻՆ

Կ. Պօլսոյ ազգային լրագիրք կըծանուցանեն, թէ Երամեան վսեմաշուք Գէորգ պէյն՝ ինչպէս ամեն տարի, նմանապէս այս տարի ևս բարեհաճեր է հազար օխա բրինձ շնորհել յիշեալ մայրաքաղաքին ազգային հիւանդանոցին :

—Կըլսեմք թէ օգոստափառ Վալիտէ Սուլթանն ականակուռ ընչատուփ մի շնորհեր է վսե. Մորլեան Օննիկ պէյին, որ իւր սեղանաւորն է:

—Վսեմաշուք Մագսուտեան Միքայէլ էֆէնտին՝ որ օսմանեան ընդհանուր հիւպատոս է 'ի Վենետիկ, Մէճիտիէ կարգին երրորդ աստիճանի շքանշանաւ պատուեցաւ վեհա. Սուլթանէն :

—«Երզնկայէն եկած հեռագիր մի, կըսէ ՄԱՍԻՍ, կըծանուցանէ թէ քաղաքին Հայ ժողովրդեան մէջ մեծ խռովութիւն ելեր է Առաջնորդին դէմ, և եկեղեցիները փակուեր են":

—«Երզնկայէն երկրորդ հեռագիր մը եկաւ երէկ, կըսէ ՀԱՅՐԵՆԻՔ լրագիրն, տեղւոյն ընդհանուր ժողովոյ ատենապետէն առ Պատրիարքն.

«Հեռագիրը գերա. Առաջնորդին դէմ կիրակի օր Ս. եկեղեցւոյ մէջ ծագած խռովութիւնն ու կռիւը ծանուցանելով, կըխնդրէ որ գերա. Ալէաթճեան անմիջապէս Կ. Պօլիս կանչուի":

—Կիմանամք թէ Փարիզի մէջ 40ի չափ Հայ ուսանողք կըգտնուին, Լոնտոնի մէջ 15, Բէգերսպուրկի մէջ 100 և Մոսկուայի մէջ 30, ընդամենայն 185 Հայ պատանիք, որք Ռուսաստանի, Թուրքաստանի և Հնդկաստանի զանազան կողմերէն յուղարկուած են զանազան գիտութիւնք և արուեստք ուսանելու :

Փափաքելի էր ապաքէն որ այս ծաղկահասակ պատանիք՝ իրենց կարևոր ուսմանցն հետևելով հանդերձ, հոգ տանէին նաև իրենց մայրենի լեզուն մշակելու գոնէ հարևանցի կերպիւ, որպէսզի իրենց ազգութիւնն բոլորովին 'ի կորուստ չմատնուի · քանզի յայտնի է թէ հպատակ ժողովրդեան մի ազգութիւնն՝ իւր լեզուաւ և իւր հայրենի կրօնիւ միայն կրնայ պահպանուիլ և հաստատուն մնալ :

Համառօտ տեղեկութիւնք 'ի վերայ Հայոց Թեհրանի:

(Քաղեալ 'ի ՄՇԱԿ լրագրէն)

Պարսից Թագաւորանիստ մայրաքաղաքին՝ այսինքն Թէհրանի Հայ բնակչաց թիւը գրեթէ 350 հոգիի կըհասնի · որոց նիւթական և բարոյական կացութիւնն նախանձելի չէ ·

Ամերիկացի քարոզիչք օգուտ քաղելով ժողովրդեան կարօտ վիճակէն, յաջողեցան դրամական օգնութեամբ բողոքական կրօնն տարածել յիշեալ մայրաքաղաքին Հայոց մէջ · ուր արդէն երկու վարժարան հաստատած են, որոց մէջ 60 Հայ աշակերտք կըգտնուին · իւրաքանչիւրն 'ի սոցանէ շաբաթն 2 կրան, այսինքն 10 ղուրուշ ոզջ դրամ կընդունի · բաց յայսմանէ աշակերտաց հագուստն, կարդալու գիրքը և նոցա ուսմանցը վերաբերեալ ամեն պիտոյքը կըհոգացուին 'ի կողմանէ յիշեալ բողոքական քարոզչաց · Ասոնց օրինակին հետևելով Հռոմէական երկու քարոզիչ քահանայք ևս՝ որոց ընկերացեալեն հինգ մայրապետք՝ Քորք Ողորմութեան անուանեալ, մտադիր են օրիորդաց վարժարան մի բանալ Թէհրանի մէջ, Հայ աղջիկները շահելու և զանոնք 'ի կրօնափոխութիւն յորդորելու համար ·

Բայց բարեբաղդաբար յիշեալ քաղաքին ուսումնասէր և ազգասէր երիտասարդքն փութացան Հայկազեան ընկերութիւն անուանեալ միաբանութիւն մի հաստատել · և նոյն անուամբ դպրոց մի բացին, ուր այժմ 40ի չափ աշակերտք կըյաճախեն : Այս դպրոցն բարերար ազգայնոց դրամական մասնաւոր նուէրներով կըկառավարուի · սակայն Պարսից օգոստափառ Շահն ևս, ըստ խնդրոյ Թէհրանի Հայ երևելեաց, բարեհաճեցաւ 200 Թուման տարեկան թոշակ մի շնորհել 'ի նպաստ նոյն դպրոցին :

Թէհրանաբնակ Հայք երկու եկեղեցի ունին և ուրիշ ընկերութիւն մի՝ անուանեալ «Ուսումնասէր ընկերութիւն Հայոց", որ յամաց հետէ հաստատեալ է, և որոյ նպատակն է՝ ինչպէս իւր անունէն ևս կիմացուի, օգտակար տեղեկութիւնքն և ուսմունքը տարածել Պարսկաստանի Հայոց մէջ, կարելի եղածին չափ :

ՄԱՀԱԳՈՅԺ

Զմիւռնոյ Հայ հասարակութիւնը ցաւալի կորուստ մի ըրաւ յանցելում շաբաթու :

Յարգոյ պարոն Յօհաննէս Թ. Տամկաճեան, որ ուսումնական, բարեսիրտ ու շնորհալի երիտասարդ մըն էր, և յամաց հետէ 'ի Մանչէսթէր վաճառականութեամբ կըզբաղէր, անբուժելի հիւանդութեամբ մը վարակեալ՝ վերադարձաւ 'ի քաղաքս · ուր շատ չանցած իւր մահկանացու ընթացքն կնքեց վերջացեալ ամսոյն 23ին 'ի ծաղիկ հասակի իւրում 'ի մեծ ցաւ սրտի իւր ազգականաց և իւր բազմաթիւ բարեկամաց և ծանօթից :

մէջ յաճախ տենդ պատահելուն համար : Եթէ ախտերու ալ ամիս նուիրելու հարկ կար, ինչու նիլախտին (peste) ու հնտախտին ալ (քոլէրա) մէյմէկ ամիս չյատկացվի · Մարս Մարս, այսինքն Արէս՝ պատերազմի չաստուածին անունէն : Ապրիլ՝ Աֆրօտիտէ յոյն բառէն ի յիշատակ հեշտութեան չաստուածուհւոյն : Մայիս՝ Մայիա դիցուհւոյն անունէն, որ էր Արամազդայ հօմանոյն : Յունիս՝ Յունոյ յատուկ անունէն : Օգոստոս՝ ի յիշատակ Օգոստոս կայսեր(1) · Սեպտեմբեր՝ Լատիներէն եօթներորդ ամիս ըսել է, (վասնզի հիներն սկզբանէ անտի Մարտէն կ'սկսէին տարին այսինքն գարնան սկիզբէն), բայց հիմա Հռոմայեցւոց տարւոյն իններորդ ամիսը կըլլայ · Հոկտեմբեր՝ ութերորդ ամիս ըսել է, որ հիմա տասներորդ է · Նոյեմբեր և Դեկտեմբեր՝ իններորդ և տասներորդ ըսել են, որ հիմա մետասաներորդ և երկոտասաներորդ են : Ասի նաև անժխտելի ապացոյց է որ Հռոմայեցիք ալ ի սկզբան թվական անուններ կուտային ամսոց, ինչպէս հիները նախնական դարերու մէջ ըստ Աստուածաշնչին որ կըսէ · «Եւ յառաջնում աւուր ամսեանն առաջնոյ եբաց Նոյ զվերնայարկն տապանին(2) : Երանի՛ թէ այս սովորոյթը շարունակած ըլլար և ամսոց այս թվական անուանքը պահված ըլլային :

Բոլոր այս թերութեանց մէջէն ելլելու և տոմարին կատարեալ ճշտութիւն ու ըստարգութիւն տալու համար փափաքելի էր սա հետևեալ բնական կերպով սկսել ու յառաջ վարել տարւոյն ընթացքը :

ԲՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻ ԵՒ ԱՄՍԱՄՈՒՏՔ : Գարնային հասարակածի կէտը՝ որ է արևին աջահակ վերելքին զրօն, պէտք էր տարւոյն առաջին օրը սեպել և անկէ համրել տարին, որ արդէն քրիստոնէութեան հաստատման ժամանակին հետ առընչակից է զատկական լուսնին պատճառով, որոյ լրումը Գարնամուտէն ետքը կըպատահի · զի քրիստոնէութեան և Եկեղեցւոյ հաստատութիւնը՝ քարոզութեամբ Աւետարանին ի ձեռն Առաքելոց՝ Քրիստոսի Յարութեան օրէն սկսեալ համարելի է քան թէ անոր Ծննդեան օրէն · ասով՝ Շնորհական թվականին ալ տարեմուտը կրնայ սեպվիլ բնական տարեմուտը, իրարու ըստ կարի մերձեցեալ ու համաձայնեալ գտնվելով, բնութեան ու շնորհաց այս երկու ուրախառիթ յիշատակները՝ Գարուն ու Զատիկ յիրար զուգեալ, և միանգամայն համաձայն ըստ ամենայնի Աստուածաշունչ պատուիրանին որ կըսէ · «Ամիսս այս եղիցի ձեզ սկիզբն ամսոց, առաջինն եղիցի յամիսս տարւոյ":(3)

Եթէ աստ արդէնք նկատվեցաւ ժամանակագրութեանց մէջ ծագելիք շփոթութիւնը, որ Քրիստոսի այժմեան քաղաքական թվականէն 32 տարի վար երթալու պարտաւորելով տի պատահէր · (զի փոխանակ 1872ի տ'ունենայինք այս տարի 1840 իբրև շնորհական ճիշտ թվական) գուցէ կարելի էր ուրիշ տեսութեամբ մը, զոր օրինակ՝ թվականը փոխանակ Քրիստոսի Ծնունդէն առնելու՝ անոր մարդեղութեան խորհուրդէն առնըվէր, որոյ տնօրէնութիւնը Տիրամայր կուսին յղացմամբը կ'սկսի, այսինքն Աւետման տօնէն՝ որ ամեն ազգաց մէջ գարնան առաջին ամսոյն մէջ կըպատահի և ըստ Լատինաց գարնամուտին խիստ մօտ օր մը, գարնան 5րդ օրը · Այս տեսութեամբ միայն հաւանելի կըթըւի որ շնորհական և բնական տարեմուտք կրնային դիւրաւ միանալ · Հոս տարբերութիւնը ինն ամիս միայն կըլլար այժմեան թվականէն և 1875ը գարնամուտէն կ'սկսէինք փոխանակ ինն ամիս ետքը ձմեռամուտէն սկսելու · թէպէտ պզտիկ առջինին նկատմամբ, բայց ըստորում տարբերութիւն բազմամեայ՝ գուցէ անընդունելի թըւէր շատերուն :

(Շարունակեսցի) :

---

(1)Օգոստոսի յաջորդք՝ Տիբեր, Քլօտ, Ներոն, Դոմիտիան ի զուր փորձեցին իրենց գուժալից վատափառ անունն ալ անցնել տարեցոյցին մէջ : Մնացած չորս ամիսք պահեցին իրենց բվական հին անուանքը :

(2)Առաջին ամիս ըստ Աստուածաշնչին Նիսանն է Հրէից՝ որոյ առաջին օրը կըպատասխանէ մեր Հայկազանց Արեգ ամսոյն եւ մեր Բնական Զարթին ամսոյ առաջին աւուր :

(3)Ասի արեգակնային այն ամիսն է որոյ մէջ կըլրանայ զատկական լուսինը · որովհետեւ զարնամուտէն անմիջապէս ետքը լրացող լուսինն է զատկական լուսինը · ուստի զարնան առաջին ամիսն է Աստուածաշնչին յիշած ամիսը՝ որ տարեգլուխ տի բռնըվի : Ինչպէս որ կըտիրէր այս բանաւոր գեղեցիկ սովորութիւնը ԺԲ եւ ԺԳ դարերու մէջ, յորում տարին Զատկէն կ'սկսէր եւ Շնորհական թվականը Քրիստոսի Յարութենէն :

Հանդուցեալն յաղթականութեան տխուր համբաւն արժանաւոր փառօք կատարեցաւ :

Զմիւռնոյ ազգային գործքերն միևնոյն ձախորդ և ցաւալի վիճակին մէջ կըգտնուին . որոց կարգադրութիւնն (որովհետև ազգային կեդրոնական վարչութենէն դարման մի չտեսնուեցաւ մինչև ցայսօր ,) մեր բարձրա. վարին մարդասիրական խնամքէն կըսպասուի , երբ վերադառնայ յայցելութենէն զոր կընէ վիլայէթին ներքին կողմանցը :

Ցանցելում շաբաթու ազգային գործոց պատճառաւ արիւնահեղ կռիւ մի պատահեցաւ 'ի մէջ սորին կարգի ազգայնոց ոմանց , որոց գլուխը գինիին շոգիով աչ սակաւ տաքցած էին. հետևաբար ոստիկանութիւնն բռնեց զանոնք և 'ի բանտ դրաւ , ուր կըմնան տակաւին :

«Մեր ազգին մէջ , կըսէ ՀԱՅՐԵՆԻՔ , կարծես թէ վատ սովորութիւն մը եղած է , հանրական կամ պաշտօնական խնդիր մը ժողովոց առեւանը եղած ատեն խումբ մը մարդիկ բերել հոն և ժողովին վրայ ճնշում բանեցնել :

«Մինչդեռ եղաւ նաև երէկ ի Պատրիարքարան Աղթամարայ կաթողիկոսական խնդրոյն առթիւ. 40—50 Աղթամարցիք յառաջ քան ժողովականները երէկ Պատրիարքարան լեցուած էին համաձայն ժողովոյ անդամոց վիճաբանութիւնք մտիկ ընելու և ի հարկին թերևս Աղթամարայ կաթողիկոսական խնդրոյն վրայ ընդդէմ խաչատուր սրբազանի ազատաբար խօսող ժողովականաց վրայ ճնշում բանեցնելու համար :

«Մարդ յիմար ըլլալու է հաւատալու համար , որ այդ բազմութիւնք ինքնաբերաբար եկած ըլլայ ի Պատրիարքարան . ի հարկէ ներքին մատ մը կամ թելադրութիւն կայ որ պարզամիտ ժողովուրդը գրգռած է մինչև Պատրիարքարանի սրահները բռնաբարելու և վիճաբանութեան ազատութիւնը արգիլելու : Եթէ ոչ , ինչ գործ ունէին անոնք կամ ինչ կուզէին համագումար ժողովէն , որոյ նիստն հրապարակային ալ չէ" :

Անգղիական եկեղեցւոյն քահանայ միստր նըէյ գիտնական անձն , որ Զինաստանի Հօնկ—քօնկ քաղաքին Անգղիոյ հիւպատոսական մատրան հովիւն է , երէկ 'ի քաղաքս հասնելով տեսակցեցաւ մեզ հետ միջոցաւ յանձնարարական նամակի մը՝ զոր բերած էր 'ի Հնդկաստանէ :

Ցիշեալ պատուելին պատմեց մեզ թէ Հօնկ—քօնկի մէջ բնակեալ սակաւաթիւ Հայք՝ որք Անգղիոյ հպատակ են , նոյն քաղաքին մէջ Հայոց մատուռ և հոգևոր հովիւ չգտնուելուն , Անգղիական մատուռն կերթան եղեր առ Աստուած աղօթելու : Պատուելի միստր նըէյ քահանայն յաւելցուց թէ Հօնկ—քօնկի մէջ քանի մը նորածին Հայ երախայ մկրտեր է , և քանի մը հայազգի ամուսնութեանց պսակն օրհներ է :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐՔԵՐ

Զմիւռնիա , 1 Նոյեմբեր :

Նահանգիս ընդհանուր կառավարիչ բարձրալաստ փաշան տակաւին կըշարունակէ զմարդասիրական այցելութիւն իւր 'ի ներքին կողմանս վիլայէթին , բարեկարգելով վարչական ժողովներն և հարկաւոր եղած անօրէնութիւնքն 'ի գործ դնելով 'ի մեծ գոհութիւն բնակչաց :

—կայսերական հրովարտակաւ , վէննայի օսմանեան դեսպան վսե. Ռաշիտ փաշան՝ որ Այդընի կուսակալութեան պաշտօնն ալ վարած է նըզմիրի մէջ , արտաքին գործոց ատեսուչ անուանեցաւ փոխանակ վսե. Սավֆեթ փաշային :

—Հէրսէկովինայի կառավարիչ (մութասարըֆ) կարգեցաւ փոխմաշուք կոստանդ էֆէնտին , որ կարևոր պաշտօններով գործունեայ և օգտակար ծառայութիւններ մատուցած է Բ. Դրան :

—Կ. Պօլսէն հասեալ պաշտօնական լուրերն կըծանուցանեն թէ Հէրսէկովինայի մէջ կայսերական զօրքն նոր յաղթութիւն մի տարեր են 'ի վերայ ապստամբաց Դարի գեղոյն մօտ : Ըսպանեալ թշնամեաց մէջ Թրինքօ վօյվօտին՝ ապստամբաց գլխաւորին մարմինը գտնուեր է . որոյ գլուխն մէջէն կարևոր թղթեր գտեր են :

—Սինեօր Նաքօ Լէվի պատուաւոր հրեայ վաճառականը՝ անցեալ շաբթու դառնալով Չարշուէր վիրաւորեցաւ , և գլխի երկուց աւուրց մեռաւ : Այս մարդասպանութեան հեղինակն , որ մահմէտական մըն է՝ իւր չարագործութիւններովն վաստահամբաւեալ , արդէն բռնուեցաւ և 'ի բանտ դրուեցաւ :

—Ցանցելում շաբաթու երկու անգամ երկրաշարժութեան ցնցում զգացինք . որք բաւականապէս սաստիկ էին . բայց բարեբաղդաբար վնաս մի չպատճառեցին :

—Նոկորդացաւն տիֆթէրիթ անուանեալ , որ աղայոց յատկացեալ մահաբեր սոսկալի ախտ մըն է , դժբաղդաբար պակաս չէ 'ի քաղաքս :

—Զմիւռնոյ օսմանեան կայսերական Պանքային կառավարիչներէն մին՝ յարգոյ մօսիւ Ֆրից տը Բրամմէր , որ յամսոյ հետէ յեւրոպա կըգտնուէր , անցեալ շաբթու վերադարձաւ 'ի քաղաքս և սկսաւ ձեռք առնուլ իւր պաշտօնն. զոր միշտ յաջողակութեամբ և քաղցրաբարոյ ընթացքով 'ի գործ կըդնէ :

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Բամպակն դիւրավաճառ է , և 600 հակ ծախուեցաւ այս շաբթու 'ի գին 370—373 ղուրուշի :

Աֆիօնն կուղռի միշտ , մասնաւորապէս Ամերկայի համար : Այս շաբթու 50 կողովի չափ վաճառեցաւ 140—145—150 ղուրուշի առ չէքին :

Ծէհրին ևս դիւրավաճառ է 15—15 1/2 ղուրուշի օխան : Այս գնով 150 քուրձ վաճառեցաւ :

Փօլամուտէն յայսմ եօթնեկի 15,000 կենդինարի չափ վաճառեցաւ . Անգղիոյ տեսակին գինը 95—104 ղուրուշ է կենդինարն :

Բէյօքպօյայէն 500 հակ վաճառեցաւ 120 ղուրուշի կենդինարն :

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Հրապարակական աճուրդով պիտի ծախուին զանազան կահկարասիք , որպիսի են հայելիք (այնա) խալիներ , աթոռներ , քիրէվէթներ , քոմոտներ , տօլապներ , ապակեղէններ (շիշէներ) խոհանոցի անօթներ և այլն և այլն :

Ցիշեալ վաճառումն տեղի պիտի ունենայ վաղը կիրակի օրը՝ 2 Նոյեմբեր , առաւօտեան ժամը 10ին բաս Ֆրանկաց , տօքթօր Լէվիին տունը , որ է Չաքմաք Փուրանի փողոցը :

Մեր քաղաքակից հայազգի երիտասարդ յարգոյ պարոն Գէորգ Բուպլիեան , որ օսմանեան բաշխդմուտ փաստաբան եւ մ. անգամայն Զմիւռնոյ մէջ հրատարակեալ ՆՈՒԹԻՀԱԴ անուն թուրքերէն լրագրոյն հիմնադիր եւ գլխաւոր խմբագիրն է , գաղղիերէն լեզուաւ փոքրիկ տետրակ մի հրատարակած է հետեւեալ վերնագրով . L'Organisation du vilayet d'Aïdin. այսինքն՝ Դատաստանական կազմութիւն Այտընի գաւառին :

Այս տետրակին անունէն բաւականապէս կիմացուի նորա օգտակար եւ պիտանի գրուած լինելն , ուստի եւ ուշադրութեամբ ընթերցման արժանի :

Գինն մէկ պէշլիք է :

Զմիւռնոյ քարափանց (քէ) ընկերութիւնն իմաց կուտայ այն անձանց որք կըփափաքին գընել հողով լցուած իւր գետիններէն (արսա) , թէ անոնցմէ որ և է վաճառում մի ընելէ առաջ կարող է տալ աւանդել գնոցաց 'ի ձեռնահաս իշխանութենէ կալուածական վկայագիր (հէօճճէթ) , թէ Միւլք և թէ Վաքըֆ : 3

Զմիւռնա , 23 Սեպ. (5 Հոկ.) 1875

ՀԵՏՎԻՃԻ ԵՐԳՈՒՄԸ

Հետաքրքրական , գեղեցիկ վէպ մըն է , շարադրեալ Ամետէ Աշար գաղղիացի գիտնականէն , եւ թարգմանեալ 'ի Հայ աշխարհաբար լեզու 'ի յարգոյ պարոն Դրի. Մսերեան ուսումնական երիտասարդէ Զմիւռնացւոյ : Այս վէպն , որ բաղկացեալ է ութածալ 92 երեսներէ , եւ 'ի լոյս ընծայեալ 'ի տպարանի Տետեան , կըվաճառի 5 ղուրուշի բղթակազմը .

ԸՆԾԱՅԵԱԼ

Արուեստաձեռ օգտաշահ վէպ մըն է , զոր գաղղիացի քահանայ մի յօրիներ է , խստիւ դատապարտելով զմեղապարտ կրօնաւորներն եւ նոցա յանցանքըն յիրեւան հանելով , յօգուտ սուրբ կրօնի :

Մեծարգոյ Մ. Մամուրեան՝ մեր քաղաքակից գրագէտը թարգմանուած է զսոյն վիպասանութիւնն 'ի հայերէն աշխարհաբար լեզու . որ բաղկացեալ պիտի լինի 'ի չորից հատորոց : Արդէն առաջին , երկրորդ եւ երրորդ հատորքն 'ի լոյս ընծայեալ են 'ի Տետեան տպարանի Զմիւռնոյ յընթացս ներկայ 1875 ամին : Մնացեալ չորրորդ հատորն եւս ոչ անագան պիտի հրատարակուի :

Իւրաքանչիւր հատորոյն գինն 12 ղուրուշ է :

ՀԻՒԱՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

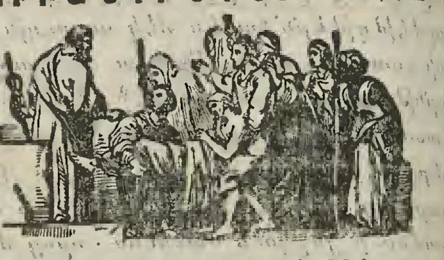

ԴԵՂԱՀԱՏՔ ՀՕԼԼՕՈՒԷՅԻ

ԶՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՔ

Մարդոյս ջղային դրութեան (...) շատ յոգնած ըլլալը սոսկալի ախտ մըն է և ջիղերուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ գրգռութիւնը վշտալի է յոյժ . վասն զի ուր գտնելու է անոր դեղը : — Միակ դեղը այս է . քիչ խմէ գինի , գարեջուր , և ոգելից ըմպելիք . և աւելի աղէկ կըլլայ որ բոլորովին հեռանաս անոնցմէ ; և ամենևին չխմես . նմանապէս խահվէ մի խմեր , և անտեղ թեթև թէյով (...) գոհ եղիր : Կարելի եղածին չափ մաքուր օդ ծծէ ամեն գիշեր իմ դեղահատերէս երեք կամ չորս հատ կըլլէ , շատ մի կեր և համեմունքէ (...) հեռի կեցիր : Եթէ այս օգտակար կանոնները ճշդութեամբ 'ի գործ դնելու ըլլաս , միօրինակ հանգստութիւն , մարմինդ առողջ պիտի ըլլայ և պիտի մոռնաս թէ ջղաց շարժումն ունեցար :

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՔ ԵՐԻԿԱՄԱՆՑ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ թէ կկղանքը չափէն աւելի ջրալից կըլլան կամ քարական չնչըլար , եթէ քարը կամ աւազը երիկամանց կը հասնին կամ թէ անոնց մէջ ցաւեր կը գտնան մէջքին համապատասխանած մասը , Այս ամեն հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հօլլօուէյի դեղահատը առնուլ տպեալ հրահանգաց համեմատ և անոր օծանելին ալ վերև երիկամանց վարի կողմը անկողին մտնելու ժամանակը : Այս դարմանը անմիջական օգնութիւն մի պիտի մատուցանէ , այնինչ ուրիշ դեղերը զուր տեղը գործածուած պիտի ըլլան :

ՍՏԱՄՈՔՍԻ ԱՒՐՈՒԻԼԸ

Ո՛ր և է դեղ մի չկրնար ստամոքսի զօրութիւնը նորոգել և աղէկցնելու զայն շուտով՝ ինչպէս այս դեղահատերը . որոնք անբաւ խանութենէ կամ վատթար կերակուրէ պատճառուած բոլոր թուլութիւնը կըվանեն և կը հասնին 'ի լեարդն (...) , ... բուն գործողութիւնը կը կարգադրեն . ջիղերու սաստիկ ... (...) դեպքերու մէջ աքանչելի ներգործութիւն մի ունի և ... ստամոքսի ամեն անկարգութիւնները միշտ կը բժշկէ :

ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ ԹՈՔԱՌԱՋԻՑ (...) ՀԱԶ ԵՒ ՀԱՐԲՈՒՂԽ

Շնչառութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնք ամեն ախտէն աւելի յաճախ կը պատահի և երբեմն աւելի վտանգաւոր է . Ասոնց գործողութեանց անկարգ ընթացքին սալինները կըմնան միշտ կարգադրուիլ Հօլլօուէյի հաշակաւոր դեղահատից միջոցաւ : Ասոնք շուտով կը դարմանեն արեանը և է առժամանակեայ անշարժութիւնը , կըթեթևցնեն խցուած շնչերակները , կը բարեխառնեն շնչառութեան սաստիկ արագութիւնը և կարողութիւն կուտան շնչափողին ու թոքերուն դիւրութեամբ ու կանոնաւորապէս գործելու : Այս դեղահատերը՝ իրենց մաքրողական զօրութեամբը կը սրբեն արիւնը ամեն աղտեղութիւններէն , և այն եղանակաւ կըզօրացնեն դրութիւնը (...) ընդդէմ ծիւրական ախտի , շնչարգելութեան , և ուրիշ թոքային տկարութեանց :

ՏԿԱՐԱՑԵԱԼ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԲԱՂԿԱՑՈՒԹԻՒՆՔ

Տկարութեան , թուլութեան և ջղացաւութեան դեպքերու մէջ , որոնք ո՛ր և է բնական կամ գերբնական չափազանցութենէ յառաջ եկած են , այս դեղահատից այլայլիչ և նորոգիչ ներգործութիւնը մեծապէս օգտակար է . քանզի մարսողութիւնը կըվերահաստատէ , մարմնոյն ամեն հիւթոց թափումը կը կանոնաւորէ , ջղային դրութիւնը կըզօրացնէ , հիւանդին միտքը կը յարդարէ և վերջապէս առողջութիւնը ձեռք կը բերէ :

Հօլլօուէյի դեղահատերը ամենէն օգտակար դեղերն են հետևեալ հիւանդութեանց համար .

Ընչարգելութիւն ,	Յօդացաւութիւն ,	Թոքացաւութիւն ,
Մախձային ախտք ,	Տեռատեսութիւն ,	Ցաւք որովայնի ,
Խիթ (...) ,	Ջրգողութիւն ,	Միզարգելութիւն ,
Հարբուխ ,	Անմարսողութիւնք ,	Բորբոքում ,
Ծիւրական ախտ ,	Դալուկն ,	Անոտք ընդերաց ,
Թանչ (...) ,	Բարախիւն սրտի ,	Անկանոնութիւնք կա-
Խոյլ պարանոցի ,	Քար կամ խիճ միզա-	նանց ,
Վէրնոտութիւն ,	նոցի ,	Մորթային հիւանդու-
Լերդի հիւանդութիւնք	Գլխացաւութիւն ,	թիւնք ,
փողացաւ ,	Ափրոդիտեան ախտք ,	Խցողութիւնք ,

Գիտել արժան է որ տպեալ հրահանգներ կան ամեն լեզուով որոցմէ մէկ հատ կը գտնուի իւրաքանչիւր տուփին մէջ 'ի առաջնորդութիւն հիւանդաց 'ի ամեն պարագայից մէջ :

Խմբագիր—տէր լրագրոյս ,

Գ. ... Գ. Պալտազարեան ,

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ